

LANDINFO

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Temanotat

Afghanistan

**Talibans regime – situasjonen etter
makttovertakelsen**

9. mars 2022

© Landinfo 2022

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Fredrik Selmers vei 6
Postboks 2098 Vika
0125 Oslo
Tel: 23 30 94 70
E-post: landinfo@landinfo.no
www.landinfo.no

Om Landinfos temanotater

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) innhenter og analyserer informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos temanotater er basert på opplysninger fra nøye utvalgte kilder. Opplysningene er behandlet i henhold til [anerkjente kvalitetskriterier for landinformasjon](#) og [Landinfos retningslinjer for kilde- og informasjonsanalyse](#).

Temanotatene bygger på både skriftlig og muntlig kildemateriale. En del av informasjonen som formidles, er innhentet gjennom samtaler med kilder på informasjonsinnhentesreiser. Landinfo tilstreber bredde i kildetilfanget, og så langt mulig er det innhentet informasjon fra kilder som arbeider uavhengig av hverandre. Alt benyttet kildemateriale er fortløpende referert i temanotatene. Hensyn til enkelte kilders ønske om anonymitet er ivaretatt.

Notatene gir ikke et uttømmende bilde av temaene som undersøkes, men belyser problemstillinger som er relevante for UDIs og UNEs behandling av utlendingssaker.

Landinfo er en faglig uavhengig enhet, og informasjonen som presenteres, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos temanotater gir heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

About Landinfo's reports

The Norwegian Country of Origin Information Centre, Landinfo, is an independent body within the Norwegian Immigration Authorities. Landinfo provides country of origin information (COI) to the Norwegian Directorate of Immigration (Utlendingsdirektoratet – UDI), the Immigration Appeals Board (Utlendingsnemnda – UNE) and the Norwegian Ministry of Justice and Public Security.

Reports produced by Landinfo are based on information from carefully selected sources. The information is collected and analysed in accordance with [common methodology for processing COI](#) and [Landinfo's internal guidelines on source and information analysis](#).

To ensure balanced reports, efforts are made to obtain information from a wide range of sources. Many of our reports draw on findings and interviews conducted on fact-finding missions. All sources used are referenced. Sources hesitant to provide information to be cited in a public report have retained anonymity.

The reports do not provide exhaustive overviews of topics or themes, but cover aspects relevant for the processing of asylum and residency cases.

Country of Origin Information presented in Landinfo's reports does not contain policy recommendations nor does it reflect official Norwegian views.

Summary

Since August 15, 2021 the Taliban has controlled all of Afghanistan. There is no political or military opposition challenging their government. There has been a clear decline in the number of conflict-related security incidents and civilian casualties following the takeover, but there are reports that crime is rising.

The human rights situation for several groups, including civil society actors, women, and journalists, is difficult. Afghans' access to civil and political rights is severely limited. The space for critical expression has become smaller. Arrests, abductions, and murders are reported. The pattern of who is affected is unclear. Many have left the country.

The entire Afghan population is exposed to a severe humanitarian and economic crisis. The population has insecure access to food, and health care is under strong pressure.

Sammendrag

Taliban har siden 15. august 2021 kontrollert hele Afghanistan. Det er ingen politisk eller militær opposisjon som utfordrer deres styre. Det har etter maktovertakelsen vært en klar nedgang i antallet sikkerhetsrelaterte hendelser og antallet sivile ofre i konfliktrelatert vold, men det rapporteres om økt kriminalitet.

Menneskerettighetssituasjonen for en rekke grupper, blant annet sivilsamfunnsaktører, kvinner og journalister, er vanskelig. Afghanernes tilgang til sivile og politiske rettigheter er sterkt begrenset. Rommet for kritiske ytringer har blitt mindre. Det rapporteres om arrestasjoner, bortføringer og drap. Mønsteret over hvem som rammes er uklart. Mange har forlatt landet.

Hele det afghanske folket er rammet av en alvorlig humanitær og økonomisk krise. Befolkningen har usikker tilgang til mat, og helsevesenet er under sterkt press.

Innhold

1 Innledning	6
1.1 Kildesituasjonen	6
2 Taliban - en sammensatt bevegelse	7
2.1 Ulike fraksjoner	7
2.1.1 En lite inkluderende interimregjering og administrasjon	9
2.1.2 Den største trusselen mot Taliban er Taliban selv	10
3 Talibans evne til å styre landet	10
3.1 Mangelfull administrativ og teknisk kompetanse.....	11
3.2 Beslutninger krever konsensus i kabinettet	12
3.3 Domstoler og rettsvesen	12
3.3.1 Moralpolitiet	13
3.4 Korrupsjon og nepotisme.....	13
4 Sikkerhetssituasjonen	14
4.1 Den generelle sikkerhetssituasjonen.....	14
4.1.1 Sivile ofre	15
4.2 Utdredres Taliban-regimet politisk og militært?.....	15
4.2.1 Politisk motstand mot regimet	15
4.2.2 Militær motstand mot regimet	16
4.2.3 ISKP	16
4.3 Kriminalitet.....	17
5 Menneskerettigheter	18
5.1 Drap og forsvinninger.....	19
5.2 Situasjonen for personer med tilknytning til forrige regime	19
5.2.1 Sikkerhetspersonell.....	20
5.2.1.1 Profil – hvem kan være utsatt?	20
5.2.2 Sivilt ansatte	21
5.2.3 Personlige hevnaksjoner	22
5.2.4 Mønsteret er uklart.....	22
5.3 Et snevert rom for kritiske ytringer og aktivisme.....	23
5.3.1 Journalisters situasjon.....	24
5.4 Situasjonen for hazaraene	25
5.5 Kvinners situasjon	26
5.5.1 Jenters skolegang.....	27
6 Den humanitære krisen	28
6.1 Økonomisk kollaps og sanksjoner	28
6.2 Et helsevesen under sterkt press	29
7 Referanser	30
7.1 Skriftlige kilder.....	30
7.2 Muntlige kilder	34

1 Innledning

Det har gått mer enn et halvt år siden Taliban tok den militære kontrollen over Afghanistan. De har gått fra å være en militant islamistisk opprørsgruppe til å styre et stort og sammensatt land. Selv om Talibans regime ikke er anerkjent av noe land, er de Afghanistans de facto myndighet, og det vil de med stor grad av sannsynlighet forbli inntil videre. Det er i dag ingen politisk eller militær opposisjon av betydning som utfordrer deres styre. Dette notatet beskriver Talibans styre, slik det framstår etter et halvt år ved makten. Fokuset er på menneskerettslige forhold og andre temaer som er av relevans for norsk utlendingsforvaltning.

Det rapporteres om en vanskelig menneskerettighetssituasjon i Afghanistan. Det er klare tegn på at det afghanske folkets tilgang til sivile og politiske rettigheter har blitt sterkt begrenset i løpet av det første halve året under Talibans styre. Ytringsfriheten og rommet for kritiske ytringer har blitt mindre. Antallet medier og sivilsamfunnsaktører er redusert. Et stort antall menneskerettighetsaktivister, kvinneaktivister, journalister og andre har forlatt landet.

På tross av løftet Taliban ga kort tid etter maktovertakelsen om at alle som hadde kjempet, arbeidet eller vært tilknyttet det forrige regimet skulle få amnesti, rapporterer troverdige kilder om tilfeller av arrestasjoner, drap og mishandling. Det er grunn til å tro at ikke alle hendelser blir rapportert. Mange av sakene og opplysningene er vanskelig å verifisere. I og med at mange aktivister og Taliban-kritikere har reist fra landet, er det få kritiske øyne og ører som kan rapportere om det som foregår. Majoriteten av de som fortsatt oppholder seg i Afghanistan, holder en lav profil av hensyn til egen sikkerhet.

I tillegg er det afghanske folket rammet av en alvorlig humanitær og økonomisk krise. Det er stor fattigdom og arbeidsledighet, de fleste afghanere har usikker tilgang til mat, og tilgangen til helsetjenester er begrenset.

1.1 Kildesituasjonen

Den generelle situasjonen i Afghanistan er uoversiktlig. Det er vanskelig å få etterrettelig og verifiserbar informasjon om realitetene på bakken, særlig i rurale områder. Slik har det vært siden maktovertakelsen 15. august 2021.

Det finnes relativt mange rapporteringer om enkeltstående hendelser, men ofte er dette av anekdotisk karakter, og enkelte av hendelsene kan være iscenesatt. Omstendighetene rundt, og bakgrunnen for hendelsene, er ofte uklare. Informasjon som stammer fra sosiale medier, er særlig krevende å verifisere. Det er begrenset med uavhengige og nøytrale kilder som systematisk rapporterer om situasjonen, og som setter hendelser inn i en større helhet.

Polarisering og motsetninger i det afghanske samfunnet har lenge vært store, og slik er det fortsatt. Det kommer til dels motstridende informasjon fra ulike kilder, noe som kan tas til inntekt for at informasjonsbildet er sammensatt og uklart. Men det kan også være resultat av de sterke interessene som er i spill, noe som kan bidra til desinformasjon og motstridende virkelighetsbeskrivelser (Ershad 2021). Resultatet er at faktiske forhold og reelle årsakssammenhenger ikke kommer fram. Det er derfor viktig å ha en kildekritisk tilnærming, og vurdere partenes og informantenes agenda. Taliban har en åpenbar agenda i og med at de ønsker internasjonal anerkjennelse. På den andre siden ønsker store deler av den afghanske befolkningen å forlate landet, og kan benytte media til å «selge inn» sin sak.

Mange internasjonale medier hentet ut sine reportere etter maktovertakelsen. Internasjonale journalister og reportere har senere besøkt Afghanistan. Det er ikke rapportert om at de hindres tilgang til enkelte områder eller kilder, men det er tilfeller hvor utenlandske journalister har blitt pågrepet. Journalistene skal senere ha blitt løslatt (Al Jazeera 2022a). Nasjonale medier er underlagt restriksjoner og opererer under betydelig grad av selvsensur. UNAMA og andre FN-organer er på plass og rapporterer, sist ved en rapport fra FNs generalsekretær datert 28. januar 2022. FN har større bevegelsesfrihet enn tidligere, og har nå tilgang til områder som de ikke har besøkt på tolv år. En del internasjonale NGO-er opererer fortsatt i landet (internasjonal organisasjon, e-post 2022).

Det har ikke vært mulig for Landinfo å gjennomføre informasjonsinnhentingsreise til Afghanistan eller til nærområdene. Landinfo har derfor innhentet informasjon ved å gjennomføre digitale møter med kilder som er tett på situasjonen i landet. Enkelte av kildene oppholder seg i Afghanistan, mens andre har forlatt landet, men er svært godt orientert om situasjon i landet. Kildene er anonymisert av hensyn til deres sikkerhet.

2 Taliban - en sammensatt bevegelse

Taliban er en sammensatt bevegelse som består av politiske og militære fraksjoner. Bevegelsen består av konservative og mer liberale krefter, et sentralt lederskap, men også lokale maktpersoner med en lokal agenda, samt religiøse og skriftlærde ledere. Kreftene trekker i ulike retninger.

2.1 Ulike fraksjoner

Før maktovertakelsen, da Taliban var en væpnet militant opprørsgruppe, besto bevegelsen av tre fraksjoner som til dels sto langt fra hverandre både ideologisk og realpolitisk:

- *Den politiske fraksjonen*

De som forhandlet med USA på vegne av Taliban i Doha har stått sterkt i denne fraksjonen. De har i utgangspunktet hatt et mer «demokratisk» sinnelag enn andre deler av Taliban. De var tilhengere av en mer inkluderende regjering, og har hatt forståelse for verdien av menneskerettigheter og ytringsfrihet. De har også ønsket at Afghanistan kutter båndene til Al-Qaida, og normaliserer forholdet til Vesten.

- *Den militære fraksjonen*

Denne fraksjonen har bestått av Talibans militære lederskap og har representert radikale synspunkter – de såkalte hardlinerne. De har stått langt fra den politiske fraksjonen i synet på eksempelvis inkludering, menneskerettigheter og forholdet til vesten. Holdningen har vært at Taliban ikke trenger Vesten, og idealet er Taliban slik bevegelsen ble ledet av avdøde mullah Omar.

Spissformulert kan det sies at mens den politiske fløyen satt i Doha og forhandlet, var den militære fraksjonen på slagmarken i Afghanistan og kjempet jihad.

- *Haqqani-nettverket*

Haqqani-nettverket ble grunnlagt av Jalaluddin Haqqani, en krigsherre som var sentral mujahedin-kriger på 1980-tallet i kampen mot det kommunistiske regimet. Han hadde nære bånd til Osama bin Laden og Al-Qaida.

Haqqani-nettverket har hatt betydelig militær kapasitet, og de hadde en sentral rolle i innføring av terrorens virkemidler som selvmordsbombere og veibomber i kampen mot statsbyggingsprosjektet etter 2001. Nettverket har gjennomført en rekke komplekse og dødelige angrep, særlig i hovedstaden Kabul. Det sies at de støttes økonomisk og politisk av pakistansk etterretning, Inter-Services Intelligence (ISI). PRIO-direktør og Afghanistan-kjenner Kristian Berg Harpviken påpeker samtidig at de er pragmatiske og har spilt en konstruktiv rolle i å få til dialog. Grunnleggerens sønn, Sirajuddin Haqqani, er utnevnt til fungerende innenriksminister (afghansk analytiker 2022; Brustad 2022; Gul 2021).

Etter maktovertakelsen 15. august 2021 har strukturen og balansen mellom fraksjonene endret seg. Bildet har blitt mer komplisert, alliansene endret, og det er større usikkerhet knyttet til hvem som tilhører hvilken fraksjon. På grunn av suksessen på slagmarken, har den militære fraksjonen og Haqqani-nettverket fått mange ledende posisjoner i regjeringen. Åndelig leder, Haibatullah Akhundzada, står over alle fraksjonene og har en overordnet rolle i tolkningen av religiøse spørsmål og sharia, men også spørsmål av militær og politisk karakter (internasjonal organisasjon, e-post 2022).

2.1.1 En lite inkluderende interimregjering og administrasjon

I løpet av de første dagene etter maktovertakelsen, var det åpenbart at den politiske fløyen spilte hovedrollen, og det var deres budskap som ble formidlet i pressekonferansen den 17. august 2021. Under pressekonferansen lovet Taliban at de skulle danne en inkluderende regjering. Det var forventninger om etnisk, politisk og geografisk mangfold, i tillegg til at mange håpet at Taliban skulle finne plass til kvinner. Det ble i dagene etter maktovertakelsen sågar spekulert i om maktpersoner fra republikken som tidligere president Hamid Karzai og tidligere stabssjef Abdullah Abdullah kunne bli inkludert i en bredt sammensatt samlingsregjering (Biljert 2021a).

Talibans interimregjering ble presentert i tre runder; de første rundene var 7. og 21. september, og de siste ministrene ble utnevnt 4. oktober 2021 (Biljert 2021b). Sammensetningen av regjeringen viser at Taliban på dette tidspunktet hadde mistet troen på en snarlig diplomatisk anerkjennelse fra vestlige land. De hadde dermed lite å tape på å presentere en særdeles lite inkluderende regjering, og med «hardlinerne» i sentrale posisjoner (Giustozzi 2021).

Utnevnelsene¹ bærer tydelig preg av at både den militære fraksjonen og Haqqani-nettverket har stor makt. En rekke sentrale institusjoner som Innenriksdepartementet og Justisdepartementet gikk til Haqqani-nettverket. Dette er nøkkelposisjoner som gir kontroll over politi og sikkerhetstjenester. Flere provinsguvernører og personer til høyere embeter og nøkkelposisjoner som politisjef har også blitt utnevnt (UN Secretary-General 2022, s. 2). Felles for alle utnevnelser er at de utnevnte har tilhørighet til Taliban-bevegelsen, mange er religiøst skriftlærde og en relativt stor andel står på FNs sanksjonsliste.²

Abdul Ghani Baradar, lederen for den politiske grupperingen, fikk «kun» rollen som visestatsminister. Ifølge analytiker Antonio Giustozzi er Baradar satt på sidelinjen inntil det igjen blir behov for hans diplomatiske forhandlingsevner (Giustozzi 2021).

Ifølge FNs generalsekretær (UN Secretary-General 2022, s. 2) er alle de 34 provinsguvernørene menn, og de aller fleste pashtunere. Regjeringen består også utelukkende av menn og de aller fleste som sitter i høyere posisjoner er pashtunere. Det er imidlertid enkelte unntak; blant annet er en visestatsminister usbek og økonomiministeren er tadsjik. Visehelseminister og hærens stabssjef er hazara, men få hazaraer anerkjenner dem som legitime representanter for deres folkegruppe (Keath 2021). Ifølge en afghansk analytiker (2022) har de utnevnte ikke-pashtunerne kjempet mot det forrige regimet og den internasjonale tilstedeværelsen. Og, hevder analytikeren, det er felles for utnevnelser av ikke-

¹ Se oversikt over samtlige utnevnelser i EASOs rapport, Annex 1 (2022, s. 69-71).

² Særlig fokus er det på innenriksminister Sirajuddin Haqqani som er på FBI's liste over mest ettersøkte personer (Giustozzi 2021).

pashtunere at det dreier seg om personer som verken har autoritet eller innflytelse i sentrale beslutningsprosesser.

2.1.2 Den største trusselen mot Taliban er Taliban selv

Det er lett å holde sammen som opprørere, men vanskeligere når det skal fattes krevende avgjørelser som dreier seg om å styre et land, sier FN-ekspert Edmund Fitton-Brown i en TV-dokumentar (Clover Films 2021).

Kristian Berg Harpviken (som gjengitt i Rabe 2021) påpeker at Taliban i utgangspunktet er en organisasjon med sterk sentral styring. Under konfliktperioden ble lokale kommandanter gitt stor grad av frihet fordi det var nødvendig i kampen mot de internasjonale styrkene. Nå kan dette by på utfordringer i og med at Taliban skal styre landet – nå er det behov for disiplin og samspill i hele organisasjonen. Den største trusselen for Taliban er Taliban selv, ifølge Harpviken.

Et sentralt spørsmål er hvordan kommandolinjer fungerer i en fragmentert bevegelse. I tillegg til de åpenbare uenighetene mellom ulike fraksjoner, er det også andre hensyn som Taliban må ta – hensynet til fotsoldater som i en årrekke har kjempet for Taliban. De har lidd store tap og betalt en høy pris for Talibans militære seier. Mange har mistet nære familiemedlemmer eller selv blitt såret. Fotsoldatene og deres familier forventer at nå skal de tilgodeses for innsatsen, og det de har ofret i kampen for jihad (internasjonal organisasjon 2022). Ifølge en afghansk analytiker (2022) har regjeringen begrenset kontroll over fotsoldater og deres kommandanter. Lokale krigere og fotsoldater har primær lojalitet til lokale kommandanter og maktpersoner.

3 Talibans evne til å styre landet

Taliban har i to tiår vært en militant opprørsgruppe som med voldelige midler har bekjempet republikken, statsbyggingsprosjektet og den internasjonale tilstedeværelsen. Taliban har primært drevet en væpnet kamp og er organisert deretter, selv om de også har hatt kontroll i enkelte av landets distrikter. Distriktene ble styrt i tråd med Talibans forståelse av sharia og bevegelsens verdensanskuelse, sterkt inspirert av pashtunsk kultur. Taliban hadde også skyggeadministrasjoner i alle landets provinser med skyggeguvernør som øverste leder.

Etter maktovertakelsen er det stilt spørsmål ved Talibans evne til å styre landet. Det er utvilsomt utfordrende for Taliban å gå fra å være en militant motstandsbevegelse med kontroll over enkelte landsbyer og rurale distrikter, til å styre et helt land (Baczko 2021). I likhet med de fleste andre, var Taliban uforberedt på at seieren skulle komme så raskt, og de hadde ingen strategi for

hvordan de skulle styre landet (NTB 2021). «Før hadde makthaverne evnen, men manglet viljen, nå oppleves det hele vel egentlig omvendt», sier Terje Watterdal, landdirektør i Afghanistankomiteen (som gjengitt i Anker 2022).

3.1 Mangelfull administrativ og teknisk kompetanse

En betydelig andel av afghanerne med utdanning og administrativ kompetanse har forlatt landet. Mer enn 100 000 ble evakuert rett etter maktovertakelsen. Andre har forlatt landet senere, mens en del lever i skjul. Begrensningene i kvinners yrkesaktivitet har bidratt til at arbeidsstokken er redusert, og at det er vanskelig å holde samfunnsmaskineriet i gang. Mangelfull utbetaling av lønn har også bidratt til at mange ikke møter på jobb. Mer enn 200 forelesere ved de tre største universitetene har forlatt landet. Helsetjenester og sykehus fungerer ikke uten leger og sykepleiere. Passkontorer er stengt fordi de blant annet mangler personell til å drifte maskinene (internasjonal organisasjon 2022).

Ifølge representanten for en internasjonal organisasjon (2022) mangler mange av de som er utnevnt til høyere posisjoner lese- og skriveferdigheter. De har kompetanse i krigføring og i sharia, men ikke i hvordan et land skal styres. Den tidligere diplomaten Kai Eide³ mener at Taliban er helt avhengig av å kunne lene seg på den delen av befolkningen som har utdanning og erfaring med forvaltning. Mange departement er bare tomme skall, og Taliban er avhengig av å fylle dem med kunnskap, ifølge Eide (som gjengitt i Røst 2021). En internasjonal organisasjon (2022) beskriver regjeringskontorene som lite operative, det er få som har konkrete oppgaver bortsett fra vakthold og servering av te. Under møter er det ingen som har definerte oppgaver som å notere eller skrive referat. Kontorene er ikke et levende maskineri med medarbeidere som holder hjulene i gang, ifølge kilden.

Det internasjonale samfunnet har brukt store ressurser på å bygge infrastruktur, blant annet veinettet. Veiene er påført skader etter veibomber og annen konfliktrelatert aktivitet. Ifølge en internasjonal kilde (2022) er veiene nå i dårlig forfatning, og det er stort etterslep i vedlikeholdet. Kilden brukte 18 timer på å kjøre fra Kabul til Lashkar Gah i Helmand-provinsen på grunn av den dårlige standarden på veiene. Strømforsyningen er ustabil, strømmen kommer og går. Til og med i regjeringskontorene er det iskaldt om vinteren (internasjonal organisasjon 2022). Bakgrunnen er blant annet at Taliban ikke har betalt de sentralasiatiske strømleverandørene som leverer strøm til Afghanistan. Import fra Usbekistan, Tadsjikistan og Turkmenistan står for halvparten av Afghanistans strømforbruk (Trofimov & Shah 2021).

³ Kai Eide omtales ved flere anledninger i notatet, men på bakgrunn av ulike funksjoner. Han er tidligere diplomat og spesialutsending for FN til Afghanistan. Eide er også styreleder i NOAS og styremedlem i PEN.

3.2 **Beslutninger krever konsensus i kabinettet**

Ifølge en internasjonal organisasjon (2022) krever alle beslutninger konsensus i kabinettet, hvilket betyr at de ulike fagministrene har svært begrenset makt. En slik beslutningsstruktur kombinert med sterke motsetninger internt i bevegelsen, fører til stor grad av handlingslammelse og at utviklingen går svært langsomt.

Som følge av dette, er Taliban svært forsiktig med å komme med lovnader som de ikke har ryggdekning for. Da Taliban-delegasjonen besøkte Norge i januar 2022, ble de presset på blant annet menneskerettigheter, kvinners rettigheter og jenters skolegang. Taliban ga ingen konkrete løfter, men uttrykte ønske om å fortsette dialogen. Tidligere spesialutsending for FN til Afghanistan, Kai Eide, hadde også samtale med Taliban da de var i Oslo. I etterkant ble Eide spurt om utenriksminister Muttaqi hadde gitt noen løfter. Eide svarte «ingen konkrete løfter, men han lyttet nøye til mine innspill» (Johnsen 2022).

3.3 **Domstoler og rettsvesen**

Afghanistan-ekspert Kristian Berg Harpviken peker på at tradisjonelt har lov og orden vært viktig for Taliban; de sørger for sikkerhet og håndhever islamsk justis (Rabe 2021). Den enkeltfaktoren som trekkes fram som forklaring på at Taliban som opprørsgruppe vant legitimitet i deler av befolkningen, var at deres rettsforvaltning ble oppfattet å være i tråd med lokal rettsoppfatning og tradisjon. Talibans mobile domstoler var i tillegg tilgjengelige, gratis og effektive (Baczko 2021; Rasmussen & Amiri 2021).

Ifølge kildene som Landinfo har konsultert, er det begrenset i hvilken grad og hvordan rettsapparatet fungerer etter maktovertakelsen. Enkelte domstoler er i drift, men det synes vilkårlig hvor og på hvilket nivå (internasjonal kilde 2022; internasjonal organisasjon 2022). Dommere fra republikkens tid er som hovedregel ute av embetet, og dommere som rekrutteres av Taliban får jobben på bakgrunn av kunnskap om sharia og islam, men de har svært begrenset kunnskap om rettsprosesser og juridisk metode. Ifølge FNs generalsekretær (UN Secretary-General 2022, s. 3) er det utnevnt ny leder for Høyesterett. Kvinner er ekskludert fra å jobbe innen justissektoren og sikkerhetssektoren.

Den 28. september 2021 suspenderte de facto-myndighetene grunnloven av 2004, og etterlot et juridisk vakuum. Det er uklart om, og eventuelt i hvilken grad, tidligere lovverk gjelder. Antagelig er dette ett av de mange spørsmål som Taliban ikke har hatt kapasitet til å vurdere. Det pågår en gjennomgang av eksisterende lovgivning for å bringe på det rene om den er i samsvar med islamsk lov (internasjonal organisasjon 2022; UN Secretary-General 2022). Taliban har gitt et fåtall dekretter og retningslinjer etter maktovertakelsen, blant annet om kvinners bevegelsesfrihet og regulering av kleskodeks for kvinnelige journalister (UN Secretary-General 2022, s. 2).

Personer som pågripes for kriminalitet blir fengslet uten etterforskning, lov og dom. Selv ved relativt grov kriminalitet, blir ikke saken etterforsket fordi politiet ikke har ressurser eller kompetanse på etterforskning. Heller ikke lederskapet i politi eller påtalemyndighet, som tilhører Taliban, har kunnskap om etterforskningsmetoder. De som eventuelt måtte ha noe kompetanse, tør ikke gjøre noe uten tillatelse fra en overordnet, som tilhører Taliban (internasjonal organisasjon 2022). En reporter fra Sky News fikk omvisning i Herat fengsel. Fangene forteller at de er fengslet på tross av «no proof, no evidence and no trials» (Crawford 2022).

Fengslene er operative, men det er ikke penger til å brødfø fangene, så de fleste blir raskt løslatt. I noen tilfeller blir fangens familie bedt om å bidra med mat. Hvis de ikke har anledning til det på grunn av fattigdom eller annet, blir fangen løslatt. Det er rapportert om tilfeller hvor offeret for kriminaliteten bes om å brødfø gjerningsmannen for at han skal forbli anholdt. Personer som antas å ha tilknytning til Islamic State Khorasan Province (ISKP) løslates imidlertid ikke (internasjonal kilde 2022).

3.3.1 Moralpolitiet

Det er etablert et eget «moralpoliti» - Ministry for Propagation of Virtue and Prevention of Vice. De skal håndheve regler om innbyggernes «moral» som eksempelvis bekledning og lengden på menns skjegg (Human Rights Watch 2022). Det foreligger lite konkret informasjon om hvordan de opererer. Det skal være føringer om at de kun skal komme med anbefalinger og ikke bruke maktmidler, men dette kan endre seg (internasjonal organisasjon 2022).

I dagene etter maktovertakelsen kom det meldinger om at salget av burkaer økte (Yam 2021). I urbane områder er det fortsatt afghanere som kler seg vestlig og trimmer skjegget, kvinners klesdrakt synes ikke å være nevneverdig endret etter maktovertakelsen. I gatebildet, eksempelvis i Kabul, er det kvinner både med og uten burka. I de store byene er det ikke rapportert om at moralpolitiet slår ned på dette. I rurale områder kan situasjonen være annerledes (afghansk analytiker 2022; internasjonal organisasjon 2022).

3.4 Korrupsjon og nepotisme

Det er grunn til å tro at omfanget av korrupsjon er vesentlig redusert sammenlignet med slik situasjonen var under regimet som falt 15. august 2021. Det kan synes som om Taliban har et reelt ønske om å redusere korrupsjonen. Samtidig sitter det personer fra forrige regime i enkelte posisjoner, og det kan være at de fortsatt tar bestikkelser. En internasjonal organisasjon (2022) kjente til at Taliban har slått ned på korrupsjon, blant annet ble passkontoret stengt fordi søkere hadde blitt flyttet fram i køen mot betaling.

Tidligere visepresident Saleh (som gjengitt i O'Donnell 2022) bestrider narrativet om at korrupsjonsnivået er redusert etter at Taliban tok makten. Saleh viser til at det er svært liten tilgang til informasjon og rapportering om hvordan statens midler forvaltes. Ingen tør stille kritiske spørsmål, og mange av mediehusene er stengt.

Ifølge analytiker Timor Sharan (Nansen Fredssenter, Chr. Michelsens Institute, PRIO & Afghanistankomiteen 2022) fordeles posisjoner og ressurser mellom ulike stammenettverk og politiske nettverk. Tusenvis av posisjoner, både lokalt og sentralt, er fordelt på bakgrunn av forhandlinger mellom nettverk. Det er med andre ord nettverkets makt og forhandlingsposisjon som avgjør fordelingen av posisjoner og ressurser, ikke demokratiske prosesser, kvalifikasjoner eller befolkningens behov.

4 Sikkerhetssituasjonen

Den generelle sikkerhetssituasjonen er klart forbedret etter maktskiftet. Taliban har kontroll over alle landets 34 provinser. Det er i begrenset grad krigshandlinger i landet nå. Mens det har vært en klar nedgang i antallet sikkerhetsrelaterte hendelser og antallet sivile ofre i konfliktrelatert vold, kan det synes å være en økning i kriminalitet (internasjonal kilde 2022).

4.1 Den generelle sikkerhetssituasjonen

Det er registrert en nedgang på 91 prosent i antallet sikkerhetshendelser i perioden fra 19. august til 31. desember 2021 sammenlignet med samme periode i 2020. Det var en reduksjon i antallet væpnede sammenstøt på 98 prosent og forekomsten av antallet flyangrep sank med 99 prosent. Selv om det har vært en betydelig reduksjon, registrerte likevel FN 985 hendelser i ovennevnte periode. Mange av de registrerte hendelsene er relatert til kriminalitet (UN Secretary-General 2022, s. 4, 5).

Seniorkonsulent Graeme Smith i International Crisis Group (som gjengitt i Dagsavisen 2022) hevder at det første halvåret med Taliban ved makten, trolig er den fredeligste perioden som Afghanistan har hatt på fire tiår.

Det har vært enkelte treffninger mellom ulike grupperinger innad i Taliban. Det kan dreie seg om spenninger langs etniske skillelinjer og konkurranse om posisjoner. FN viser blant annet til væpnede sammenstøtet mellom Talibanstyrker i Bamian by den 4. november 2021 (UN Secretary-General 2022, s. 5).

4.1.1 Sivile ofre

Selv om den generelle sikkerhetssituasjonen er forbedret, er det fortsatt sivile afghanere som blir skadd eller drept i konfliktrelatert vold. I perioden fra 15. august til 31. desember 2021 dokumenterte FN om lag 350 sivile som var drept og om lag 700 personer som var såret. En stor andel av de sivile tapene, mer enn 80 prosent, er det ISKP som er ansvarlig for – henholdsvis 300 drepte og 550 sårede. Rester av eksplosiver etter krig forårsaket om lag hundre sivile ofre, mange av disse barn. Bakkekamper mellom Taliban og ISKP har resultert i at 20 sivile ble drept eller såret. En feilbombing fra USAs side den 29. august 2021 resulterte i at ti sivile ble drept (UN Secretary-General 2022, s. 8).

4.2 Utfordres Taliban-regimet politisk og militært?

Afghanistan har levd i flere tiår med væpnet konflikt. Motsetningene og splittelsene i det afghanske folket har vært store, og virkelighetsforståelsen spriker voldsomt. I intervju med NRK uttalte utenriksminister Muttaqi at Taliban har kjempet for frihet, og at Afghanistan var invadert av utenlandske styrker (Wolasmal & Zondag 2022). På den andre siden var afghanere som støttet statsbyggingsprosjektet og den utenlandske tilstedeværelsen i kampen for demokrati og mot islamistisk terror.

4.2.1 Politisk motstand mot regimet

Den politiske opposisjonen mot Taliban oppholder seg i all hovedsak i utlandet. Den er svært fragmentert og lite enhetlig (UN Secretary-General 2022, s. 4).

National Resistance Front of Afghanistan (NRF) består av personer som har til felles at de støttet statsbyggingsprosjektet og republikken, og de er sterke motstandere av Taliban. Bevegelsen ledes fra hovedkvarteret i Tadsjikistan av tidligere visepresident Amrullah Saleh og Ahmad Massoud, sønn av den legendariske mujahedin-lederen Ahmad Shah Massoud. I intervju med Foreign Policy (O'Donnell 2022) sier Saleh at målet til NRF er å gjennomføre demokratiske valg og at folkets vilje skal bestemme kursen for landet. Taliban har ikke støtte i det afghanske folket og har ranet til seg makten, ifølge den tidligere visepresidenten.

Foreløpig har ingen land anerkjent Taliban-regimet. Afghanistans ambassadør til Norge, Youssof Ghafoorzai, sa til VG i oktober 2021 (som gjengitt i Johnsen & Mikalsen 2021) at han fortsatt representerer Den islamske republikken. Han anerkjenner ikke Det islamske emiratet og Taliban som legitime makthavere. Ambassadøren bekreftet denne holdningen i møte med Landinfo i januar 2022. Ghafoorzai opplyste videre at dette er en samlet holdning fra alle ambassadører. Unntaket er ambassaden i Islamabad, Pakistan som er under Talibans kontroll (Afghanistans ambassadør til Norge 2022).

Det er tegn som peker i retning av at Taliban har trappet opp innsatsen for å få innsatt lojale tjenestemenn på utenriksstasjonene, særlig i nabolandene. For diplomatene er det krevende å tjenestegjøre for en regjering som har gått i oppløsning. Ambassadene får ikke økonomiske bidrag fra hjemlandet, verken til lønn eller faste utgifter. Situasjonen er ikke bærekraftig i det lange løp (Siddique 2022).

4.2.2 Militær motstand mot regimet

Det er grunn til å tro at Taliban frykter at Nordalliansen slik den framsto på 1990-tallet skal gjenoppstå. De har derfor en stor tilstedeværelse i nord (internasjonal organisasjon 2022). Det foreligger ikke informasjon som peker i retning av at Taliban-regimet i vesentlig grad utfordres av væpnede opprørsgrupper som springer ut av tilhengere til det forrige regimet. Det har kommet sporadiske rapporter om motstand mot regimet med base i Panjshir-dalen, men det er vanskelig å vite hvilken kraft eller styrke grupperingene har (internasjonal kilde 2022). Ifølge FN (UN Secretary-General 2022, s. 5) har National Resistance Front utført enkelte angrep i Panjshir-provinsen og i Andarab-distriktet i Baghlan-provinsen. På tross av at National Resistance Force spiller en beskjeden rolle og ikke har kontroll over noen territorier, synes de å ha store ambisjoner. I februar 2022 uttalte de at målet er å bekjempe Taliban (internasjonal organisasjon 2022).

Taliban er bekymret for om den væpnede opposisjon skal iverksette en «vår-offensiv». Fredag 25. februar 2022 satte Taliban i gang en storstilt dør-til-dør aksjon i store deler av landet. Hensikten er å beslaglegge våpen og militært utstyr, og på den måten bekjempe både kriminalitet og en eventuell væpnet opposisjon. I afghansk kultur er private hjem ukrenkelige, og Taliban lovet at husransakelsene skulle foregå på en verdig måte. Likevel er det en rekke rapporter, særlig på sosiale medier, om brutal adferd og ødeleggelse av eiendeler. Anklagene mot Talibans adferd følger etniske skillelinjer, og er særlig uttalt blant tadsjikere (Gibbson-Neffy, Goldbaum & Rahim 2022).

Mobiliseringen kan tilta dersom Taliban ikke klarer å løse de enorme utfordringene som Afghanistan står overfor, blant annet den humanitære og økonomiske krisen.

4.2.3 ISKP

Selv om Taliban har kontroll over samtlige av landets 34 provinser, har ISKP⁴ markert seg som en operativ opprørsgruppe. Ifølge analytiker Antonio Giustozzi (2022) fikk ISKP tilbud om amnesti fra Taliban, men avsto. Taliban har dermed,

⁴ ISKP står for Islamic State Khorasan Province og henviser til IS-lojale grupper i Afghanistan. Afghanerne selv bruker hovedsakelig det arabiske akronymet Daesh.

over natten, gått fra å være en militant opprørsgruppe selv, til å måtte utvikle metoder for å bekjempe en slik gruppe.

I perioden fra 19. august til 31. desember 2021 registrerte FN 152 angrep som det antas at ISKP står bak (UN Secretary-General 2022, s. 5). ISKP hevder selv (som gjengitt i Jadoon, Sayed & Mines 2022) at de har gjennomført om lag 130 angrep fra midten av september 2021 til januar 2022, hvor fire av fem angrep er rettet mot Taliban. ISKP har gjennomført flere store angrep mot shiamuslimer og hazaraer.

ISKPs operasjonsradius er utvidet. Dette er antagelig et resultat av at veisikkerheten er vesentlig bedret og det er mulig, også for de som er tilknyttet ISKP, å bevege seg i ulike deler av landet. Angrepene etter maktovertakelsen er spredt over 16 provinser, blant annet i Kandahar og Kunduz. Bilder fra overvåkningskameraer i Kandahar viser at gjerningspersonene åpenbart kom utenfra. Fortsatt rettes angrepene mot shia-minoriteter i urbane områder, men de har også påtatt seg ansvaret for et angrep på en sunni-moske og et militærsykehus i Kabul (internasjonal kilde 2022; UN Secretary-General 2022, s. 5).

ISKP har fortsatt sterkest fotfeste i de østlige delene av landet, hovedsakelig i rurale områder. I februar 2022 hevdet Taliban at ISKP var beseiret i Jalalabad by (internasjonal kilde 2022). Det er imidlertid ulike oppfatninger om dette.

Å bekjempe ISKP prioriteres høyt av Taliban. Etter maktovertakelsen har salafistene, som primært holder til i landets østlige provinser, vært utsatt for voldelige reaksjoner og drap fra Talibans side. Over hundre salafister skal ha blitt arrestert på grunn av mistanke om at de støtter ISKP, som Taliban mener at i stor grad består av salafister. Salafistene beskylder Taliban for å ha stengt flere moskeer og madrassaer, og de benekter å ha tilknytning til ISKP (afghansk analytiker 2022; Siddique 2021).

ISKP er organisert i celler, og de er vanskelige å spore. Det er imidlertid ingenting som tyder på at ISKP skal kunne utfordre Taliban, i hvert fall ikke på kort sikt. De siste ukene før årsskiftet og så langt i 2022 har ISKP gjennomført færre store og profilerte angrep (internasjonal kilde 2022).

4.3 Kriminalitet

Kildene som Landinfo har konsultert, synes å være samstemte om at kriminaliteten har økt. Samtidig er det ingen kriminalstatistikk, verken før eller nå, så det er vanskelig å vite med sikkerhet hvor mye kriminaliteten faktisk har økt.

Afghanistankomiteens direktør, Terje Watterdal, som er bosatt i Kabul, peker på at den økte kriminaliteten må ses i sammenheng med den prekære humanitære

krisen og nøden (Anker 2022). Kriminaliteten øker fra måned til måned, og det rapporteres om både enkle vinningsforbrytelser, grovere kriminalitet som væpnet ran på åpen gate og innbrudd. Særlig trekkes økningen i antall kidnappinger fram som bekymringsfull. Både kvinner og barn kidnappes, og løsesommene som kreves kan være høye (internasjonal kilde 2022; internasjonal organisasjon 2022).

Ifølge en internasjonal kilde (2022) sank kriminaliteten rett etter maktovertakelsen fordi folk fryktet strenge, shariabaserte straffer, som for eksempel avkutting av hender ved tyveri. Taliban har foreløpig ikke benyttet slike straffemetoder, samtidig som kriminaliteten synes å øke kraftig. Innad i Taliban er det ulike syn på bruk av de strengeste shariastraffene (Gannon 2021).

Taliban forsøker å skape inntrykk av at de reagerer kraftfullt på alvorlig kriminalitet. Omstendighetene er uklare, men ifølge nyhetsmedier ble fire menn drept i skuddveksling da en kidnappet forretningsmann og hans sønn skulle frigis. Deretter ble kroppene kjørt til torget i Herat by og heist opp i en kran. Hensikten skal, ifølge viseguvernøren i Herat (som gjengitt i BBC News 2021b), ha vært avskrekking og å få ned antallet kidnappinger. Det rapporteres at tilfeller av «public shaming» også har forekommet i Kabul (Gannon 2021).

Kriminalitetsbildet er komplekst, og det kan være ulike motiver bak handlingene. I og med at det er relativt lovløse tilstander i landet nå, kan det være personlige konflikter, æresrelaterte forhold eller private vendettaer som ligger bak. Slik var det tidligere også, men sannsynligheten for å «slippe unna» med det har antagelig blitt større i og med at selv alvorlige kriminelle handlinger som hovedregel verken etterforskes eller straffes.

5 Menneskerettigheter

To dager etter maktovertakelsen, kom Talibans talsmann, Zabiullah Mujahid, med løfter om at Taliban skulle respektere kvinners rettigheter og pressefrihet. Alle som hadde arbeidet for det forrige regimet skulle få amnesti (Rasheed, Ibrahim & Siddiqui 2021). Ifølge en afghansk analytiker (2022) er dette kun «a slogan» og ikke realitet. Det rapporteres om vilkårlige arrestasjoner og interneringer, samt mishandling av sivilsamfunnsaktivister, journalister og menneskerettighetsforkjempere (United Nations 2022b). En fryktkultur er i ferd med å slå rot i det afghanske folket.

Taliban slår ned på ikke-voldelige demonstrasjoner, enten det er kvinner som krever rett til arbeid eller helsearbeidere som protesterer mot at de ikke har fått lønn. En instruks av 8. september 2021 forbyr «unauthorized assemblies». Etter oktober har protestene avtatt noe. En del kvinner har flyttet aktiviteten innendørs, og bruker sosiale medier til å spre budskapet sitt. Likevel var det fram til januar

2022 fortsatt kvinner i gatene som demonstrerte (UN Secretary-General 2022, s. 8; internasjonal organisasjon 2022).

Taliban har begrenset oppslutning i folket, særlig i byene, og det er tegn som peker i retning av at de bruker stadig mer vold for å kontrollere befolkningen (Rabe 2021). Den prisbelønte filmskaperen Najibullah Quraishi, som selv har afghansk bakgrunn, har laget en dokumentarfilm om situasjonen etter maktovertakelsen. Quraishi ønsket å filme en demonstrasjon. Taliban kom raskt til stedet med våpen og avfyrte varselskudd over hodene deres. Demonstrasjonen ble umiddelbart avblåst (Clover Films 2021).

5.1 Drap og forsvinninger

FN i Afghanistan (UNAMA) har mottatt en rekke troverdige anklager om drap, forsvinninger og andre brudd på menneskerettighetene. Etter maktovertakelsen har FN registrert mer enn hundre drap. To av tre drap er begått av de facto-myndighetene og dreier seg om utenomrettslige drap. I tillegg skal 50 personer ha blitt drept basert på mistanke om tilknytning til ISKP (UN Secretary-General 2022, s. 7).

Taliban-talsmann Bilal Karimi erkjenner at enkelte utenomrettslige henrettelser har funnet sted, men mener at FN-rapporten overdriver omfanget. Talsmannen hevder at det dreier seg om mellom 5 og 20 hendelser på landsbasis. En granskningskommisjon har bestemt at 4000 personer skal ekskluderes fra Taliban, og flere av disse er stilt for retten, ifølge talsmannen (Wolasmal & Veum 2022).

5.2 Situasjonen for personer med tilknytning til forrige regime

Det har i perioden etter 2001 vært en væpnet konflikt mellom det vestligstøttede statsbyggingsprosjektet og en militant og væpnet opposisjon med Taliban i førersetet. Konflikten har vært brutal og blodig med store tap på begge sider. Det er begått overgrep mot fienden, men også mot sivilbefolkningen.

Etter at republikken kollapset 15. august 2021, forlot mange av de som hadde jobbet for Ghani-administrasjonen landet. Enkelte profilerte politikere fra forrige regime, som tidligere president Karzai og stabssjef Abdullah, ble imidlertid værende. Ifølge en afghansk analytiker (2022) er det også flere parlamentsmedlemmer og andre politikere som fortsatt oppholder seg i Afghanistan. Enkelte av de som forlot Afghanistan, har kommet tilbake til Afghanistan, eksempelvis stabssjefen til tidligere president Ghani, Abdul Salam Raheem.

FNs generalsekretær (UN Secretary-General 2022, s. 7) opplyser at de har mottatt troverdige anklager om drap og forsvinninger av personer som var tilknyttet det tidligere myndighetsapparatet. Human Rights Watch (2021a, s. 32) har

dokumentert 100 drap eller forsvinninger i perioden fra 15. august til 31. oktober 2021. Rapporten er avgrenset til fire av landets provinser og fokuserer på både sikkerhetspersonell og sivilt ansatte.

5.2.1 Sikkerhetspersonell

Det internasjonale samfunnet brukte store ressurser på å bygge opp de afghanske sikkerhetsstyrkene (ANSF). Det er uklart hvor mange som var innrullert i sikkerhetsstyrkene da republikken falt, men på papiret talte de en styrke på over 300 000 mann.

Ifølge Human Rights Watch (2021a, s. 1) er tidligere medlemmer av afghanske sikkerhetsstyrker blitt henrettet eller har forsvunnet etter maktovertakelsen. Human Rights Watch (2021a, s. 8) slår fast at «Many of those killed were evidently targeted because of their role in the previous government».

Human Rights Watch hevder at Talibans operasjonsmønster varierer mellom ulike provinser/distrikter og langs en tidsakse. Drapene og forsvinningene som fant sted rundt maktovertakelsen synes å være mindre målrettet enn i tiden etterpå. Senere har Taliban-kommandanter i økende grad brukt informanter og informasjon etterlatt av forrige regime. Human Rights Watch (2021a, s. 8) setter altså henrettelsene og forsvinningene i sammenheng med at etterretningsinformasjon ble etterlatt da forrige regime kollapset. Taliban fikk ikke bare tilgang til informasjon om tidligere ansatte, men også informasjon om hvem de samarbeidet med og hvem som var informanter.

En internasjonal kilde (2022) påpeker imidlertid at på landsbygda trenger ikke Taliban slik etterretningsinformasjon fordi folk kjenner hverandres historikk, vet hvilken side de har vært på og hvilke overgrep de eventuelt har begått.

Situasjonen for tidligere sikkerhetspersonell etter maktovertakelsen er uoversiktlig, og forhold som lokal dynamikk og maktforhold spiller en viktig rolle. Det verserer mange rykter som det er vanskelig å verifisere, og ofte er det stor motsetning mellom partenes virkelighetsoppfatning. Det rapporteres eksempelvis fra rurale områder i Ghor-provinsen at Taliban har krevd blodpenger fra personer som var tilknyttet forrige regime. Motivet fra Talibans side sies å være hevn mot tidligere motstandere på slagmarken. Taliban bestrider dette, og hevder at de lokale eldre meglere mellom personer som har uoppgjorte konflikter (Rasa 2021).

5.2.1.1 Profil – hvem kan være utsatt?

Et sentralt spørsmål er profilen på de som er drept, forsvunnet eller utsatt for andre represalier. Kan informasjon om profil gi en indikasjon om hvem som kan være utsatt i et framtidsrettet perspektiv?

Representanten for en internasjonal organisasjon (2022) mener at de med høy rang, og som har ledet an og tatt avgjørelser er mest utsatt, mens fotfolket kan antagelig lettere få tilgivelse. Human Rights Watch (2021a, s. 8-11) viser til at etterretningspersonell, spesialstyrker og de som var ansvarlig for interneringsfasiliteter er blant de rapporterte ofrene. Videre trekker de fram medlemmer av myndighetsvennlige militser, slik som Khost Protection Force og Afghan Local Police (ALP).

En velinformert internasjonal kilde (2022) mener at det er vanskelig å se et generelt mønster, men trekker likevel fram Khost-provinsen som et område hvor målrettede angrep mot tidligere sikkerhetspersonell er noe mer systematisk enn i andre områder.

Det er kjent at myndighetsvennlige militser og ALP opptrådte med stor brutalitet overfor lokalbefolkningen. Et kjennetegn ved militsene er at de opererte i egne lokalsamfunn, og at de av den grunn ble sett på som en større trussel enn ANSF-medlemmer som kom utenfra. I og med at begge parter kjenner hverandre, er det lettere å holde de som har begått overgrep eller misbrukt sin stilling i lokalmiljøet personlig ansvarlig. Personlige konflikter og rivalisering kan spille inn og øke risikoen for hevnaksjoner (internasjonal kilde 2022).

Ifølge den velinformerte internasjonale kilden (2022) kan det synes som om Taliban har et særlig fokus på personer som var tilknyttet etterretningen, NDS, antagelig den mest profesjonelle institusjonen i eks-myndighetenes sikkerhetsapparat. Samtidig, opplyste kilden, deltar tidligere NDS-instruktører aktivt i opplæring og kursing av Talibans menn. Ifølge nyhetsmedier har Taliban en egen etterretningstjeneste som går under navnet Istikhbarat. Landinfo har lite konkret informasjon om hvordan de opererer, men de synes å være involvert i trusler, avhør og arrestasjoner av blant annet journalister (Korpar 2022).

Det er flere eksempler på at sikkerhetspersonell som tidligere arbeidet for Ghani-administrasjonen, nå er i sikkerhetsapparatet til Taliban. Da representanten for en internasjonal kilde (2022) oppsøkte politiet, traff vedkommende en tidligere politiinspektør. Inspektøren forklarte at de som nå var ansvarlig ikke kunne lese og skrive, og trengte derfor bistand. Personer med spesifikk og teknisk kunnskap som det er vanskelig å erstatte, eksempelvis piloter, er bedt om å komme tilbake i tjeneste (internasjonal kilde 2022).

5.2.2 Sivilt ansatte

Sivile som var knyttet til det forrige regimet som dommere eller påtalemyndighet, kan ifølge Landinfos kilder (afghansk analytiker 2022; internasjonal organisasjon 2022) være utsatt for reaksjoner. Det er særlig tilfelle hvis det dreier seg om personer som har vært involvert i korrupsjon, eller om de har avsagt dom i saker som omhandler talibanere.

Det rapporteres om enkelte målrettede angrep mot helsearbeidere. FN meldte 24. februar (United Nations 2022c) at åtte medarbeidere i et mobilt vaksinasjonsteam var drept i fire ulike aksjoner. Hendelsene fant sted i to provinser i nord – Takhar og Kunduz. Det er ikke kjent hvem som står bak drapene.

5.2.3 Personlige hevnaksjoner

Human Rights Watch (2021a, s. 12) påpeker at det i en del tilfeller ikke er en åpenbar sammenheng mellom reaksjoner og offerets tilknytning til forrige regime. Flere av kildene som Landinfo har konsultert, både muntlige og skriftlige, peker på at det er relativt lovløse tilstander i Afghanistan nå, og det er derfor klima for å utøve private hevnaksjoner.

Slike hevnaksjoner kan ofte nøstes tilbake til private konflikter og til situasjoner knyttet til konflikten slik den har utspilt seg på lokalt nivå. Da er det ikke formell posisjon, rang eller profil som er avgjørende, men relasjonen mellom partene som kan være den utløsende årsaken. Det kan eksempelvis dreie seg om en talibaner som fikk sin bror drept av en ANSF-soldat, eller personer som har møtt hverandre på slagmarken. Et annet eksempel kan være dommere, advokater eller representanter for påtalemyndigheten som har bidratt til at enkeltpersoner har blitt straffet og deretter fengslet (afghansk analytiker 2022; internasjonal kilde 2022; internasjonal organisasjon 2022).

5.2.4 Mønsteret er uklart

På bakgrunn av det materialet som Landinfo har tilgjengelig – både skriftlige og muntlige kilder – er det vanskelig å se et klart mønster. Det kan synes tilfeldig hvem som utsettes for reaksjoner, hvem som går fri, og hvem som gis fritt leide og kan jobbe for den andre siden.

Det er tegn som tyder på at personer som har hatt høye posisjoner og rang innen sikkerhetsapparatet er overrepresentert i rapporterte hendelser. De myndighetsvennlige militsene og ALP var utenfor den formelle strukturen i sikkerhetsstyrkene.⁵ Militsene hadde dårlig omdømme, og det var stadige rapporter om grov trakassering og overgrep mot lokalbefolkningen. I og med at dette dreide seg om lokale aktører som var kjent i lokalmiljøet, kan ikke hevnaksjoner utelukkes.

Ut fra tilgjengelig informasjon, er det grunn til å tro at private konflikter og privat hevn er en underliggende årsak til flere av de rapporterte hendelsene. Det synes med andre ord å være betydelig grad av vilkårlighet og uforutsigbarhet i hvem som rammes – og av hvem. Det foreligger ikke informasjon som peker i retning

⁵ ALP var organisatorisk underlagt innenriksministeriet. Deres lokale kommandanter hadde stor handlefrihet.

av systematiske aksjoner rettet mot enkelte profiler eller grupper fra de factomyndighetenes side. Landinfo er ikke kjent med at Taliban skal ha avsagt dødsdommer eller gjennomført offentlige henrettelser etter maktovertakelsen (United Nations High Commissioner for Human Rights 2022, s. 8).

Den sosiale organiseringen i Afghanistan er nettverksbasert. Storfamilie, stamme og klan er viktig (Landinfo 2017). Personlige relasjoner er av stor betydning, og nettverkstilhørighet er ofte avgjørende for den enkeltes sikkerhet og beskyttelse. Både etnisk tilhørighet, lokalsamfunn, samt økonomisk og sosial posisjon spiller en viktig rolle i å forklare sårbarheten til en gitt person (internasjonal kilde 2022). Forhandlinger står sentralt i afghansk kultur, konflikter forsøkes løst gjennom såkalte shuraer eller jirgaer. De eldste i lokalsamfunnet gjennomfører drøftinger og høringer inntil enighet og konsensus oppnås. Tilgivelse, reintegrering og gjenoppretting av balanse står sentralt i afghansk kultur. Det er grunn til å tro at slike tradisjonelle konfliktløsningsmekanismer spiller en rolle også ved dette regimeskiftet.

Etter Saur-revolusjonen i 1978 og den sovjetiske invasjonen i 1979, har voldelige konflikter mellom myndigheter og væpnede opposisjonsgrupper, samt relativt hyppige regimeskifter, preget utviklingen i Afghanistan. Mange sentrale aktører har hatt ulike posisjoner og alliansepartnere. Både familier, stammer og myndighetspersoner skifter side etter strategiske hensyn – hvem framstår sterkest og mest opportunt å være alliert med? Sett hen til alle grusomheter som er begått av ulike parter de siste tiårene, er det Landinfos forståelse at det har vært relativt lite hevnaaksjoner ved regimeskifter, selv om det åpenbart har forekommet.

Mange i sikkerhetsapparatet hadde lagt ned våpnene og ga seg helt uten kamp i de siste dagene og ukene før Talibans maktovertakelse. Kabul falt uten kamp eller motstand. Mange byttet side og sluttet seg til Taliban (Beale 2021). Dette viser at lojaliteten til republikken var særdeles lav, noe antagelig også Taliban har merket seg.

Seniorforsker Anatol Lieven har fulgt Afghanistan i flere tiår. Han er forbauset over at det ikke har vært langt flere hevndrap etter Talibans maktovertakelse. Lieven mener det er bemerkelsesverdig at Taliban synes å ha lyktes i å dempe hevnlysten ved å forby hevndrap (Dagsavisen 2022).

5.3 Et snevert rom for kritiske ytringer og aktivisme

Sivilsamfunnsaktører, menneskerettighetsforkjempere og journalister kan bli utsatt for trusler og trakassering, arrestasjoner og mishandling. Imamer som åpent kritiserer Taliban, eller står for en tolkning av islam som ikke samsvarer med Talibans teologi, kan bli utsatt for sanksjoner. Kontorer har blitt stengt og eiendeler beslaglagt. Eksempelvis kunngjorde Afghanistan Independent Human Rights Commission (AIHRC) den 18. september 2021 at de ikke er i stand til å

operere etter maktovertakelsen, og at Taliban hadde okkupert lokalene deres (UN Secretary-General 2022, s. 9; internasjonal organisasjon 2022).

I perioden fra 16. august til 30. november 2021 registrerte FN åtte drap på sivilsamfunnsaktivister; tre ble drept av Taliban, tre av ISKP og to drap er uopklart (UN Secretary-General 2022, s. 4, 7-9; United Nations High Commissioner for Human Rights 2022, s. 12).

Et stort framskritt under republikken var at det vokste fram et rikt medielandskap uten sensur. En stor andel av den afghanske befolkningen hadde tilgang til ulike medier. Ifølge Kai Eide var det offentlige ordskiftet preget av meningsbrytning. I kjølvannet av ytringsfriheten vokste det fram en bevissthet om blant annet kvinners stilling (Røst 2021).

Mediebildet er dramatisk endret etter at republikken kollapset medio august 2021 (Qaane 2022). Ifølge Human Rights Watch (2022) er 70 prosent av mediene stengt siden 15. august. Mange mediehus er stengt av økonomiske årsaker og på grunn av begrensningene i hvilket innhold de kan levere. Indiske og tyrkiske såpeoperaer forsvant over natten, og musikkprogrammer led samme skjebne. Det er ikke rom for å komme med nyheter eller uttalelser som kan oppfattes som kritikk av Taliban eller emiratet. Det som rapporteres er «ufarlig», eller setter Taliban i et fordelaktig lys (Hassan 2021; internasjonal organisasjon 2022).

5.3.1 Journalisters situasjon

Etter maktovertakelsen blir handlingsrommet for journalister stadig mindre. I slutten av september 2021 kom Taliban med reguleringer av media som var så brede og vage at de kan tolkes dit hen at all kritisk rapportering om Taliban er forbudt. Journalistikk kan ikke være i strid med islam og skal ikke fornærme «national personalities». Nyhetsreportasjer skal koordineres med myndighetenes mediekontor (Gall 2021).

Ifølge FN utsettes journalister og andre innen mediebransjen for angrep, trusler, trakassering, vilkårlige arrestasjoner, mishandling og drap. To journalister er drept, en av ISKP og i det andre tilfellet er det uklart hvem som står bak. To journalister har blitt såret av ukjente gjerningsmenn (UN Secretary-General 2022, s. 7, 8).

Minst 32 journalister har blitt arrestert etter maktovertakelsen. Flere journalister bærer tydelig preg av mishandling når de løslates. Arrestasjonen av to journalister fra Etilaat-e-Roz den 7. september 2021 fikk stor internasjonal oppmerksomhet. Journalistene ble arrestert da de dekket en demonstrasjon i Kabul, og de bar synlige tegn til mishandling da de ble løslatt (Hassan 2021; Human Rights Watch 2022).

Ifølge New York Times har mange journalister forlatt landet av hensyn til egen sikkerhet. Av de som har fortsatt sitt virke, er selvsensuren stor på grunn av frykt og trusler. Ingen tør å konfrontere Taliban med deres ugjerninger, ifølge et anker i en lokal TV-stasjon, som ikke ønsker å bli sitert med egen identitet (som gjengitt i Hassan 2021). Medieorganisasjonen Reporters Without Borders (2021) meldte i desember 2021 at mer enn 6400 journalister hadde mistet jobben etter maktovertakelsen. Kvinnelige journalister var hardest rammet, fire av fem var ikke lengre i arbeid.

Kai Eide, som også er styremedlem i norsk PEN, tegner et mer nyansert bilde. Eide hevder på den ene siden at mediebildet i Afghanistan fremdeles er relativt bredt. Han viser til at nyhetsbyrået TOLO fortsatt har en samlet stab på 480 personer, og det er kvinnelige ankre og journalister som jobber for TOLO i Kabul. Samtidig peker han på at mange journalister har forlatt landet og at de ikke kan jobbe like fritt som før. Det er derfor grunn til bekymring, ifølge Kai Eide (Johnsen 2022).

5.4 Situasjonen for hazaraene

Mange hazaraer frykter Taliban. Forrige gang Taliban hadde sentralmakten, var det et svært vanskelig forhold mellom hazara-minoriteten og makthaverne i Kabul. Taliban erklærte shiaer som vantro, og det ble gjennomført massakre på begge sider (internasjonal kilde 2022). Her synes det å ha skjedd en endring i Talibans tankesett, og det foreligger ikke informasjon som indikerer at Taliban som bevegelse har en uttalt anti-shia ideologi. Det kan imidlertid stilles spørsmål ved Haqqani-nettverkets holdning til shiamuslimer.

Landinfo er ikke kjent med at Taliban har gjennomført målrettede drap eller aksjoner rettet mot hazara-minoriteten etter maktovertakelsen.⁶ Taliban har lagt til rette for at shiaene kan markere religiøse høytider som ashura. De bistår hazaraene med vakt hold utenfor moskeer, blant annet i bydelen Dasht-e Barchi i Vest-Kabul, der mange hazaraer bor og det er gjennomført en rekke sekteriske angrep – både før og etter Talibans maktovertakelse (Adili 2022; Keath 2021).

Det er ubestridt at den store trusselen rettet mot den shiamuslimske minoriteten kommer fra ISKP og ikke fra Taliban – hazaraene og Taliban har en felles fiende. Samtidig er det et faktum at Taliban ikke har klart å beskytte hazaraene fra den sekteriske volden og angrepene som ISKP står bak (Adili 2022).

Hazaraene er sterkt underrepresentert i Talibans kabinett med kun én representant i stillingen som visehelseminister, men de skal være representert i hæren og andre

⁶ Nyhetsmedier meldte i januar 2022 at Taliban ved en feiltakelse drepte en 25 år gammel hazara-kvinne ved en kontrollpost i Vest-Kabul. En Taliban-talsmann opplyste på Twitter at den ansvarlige Taliban-krigeren er arrestert og blir straffet. Familien til kvinnen skal ha blitt tilbudt økonomisk kompensasjon (Al Jazeera 2022c).

statsinstitusjoner og på provinsnivå (Keath 2021). Det foreligger uverifiserte påstander om at humanitær hjelp som distribueres av Taliban skjevfordeles til hazaraenes ugunst (internasjonal kilde 2022).

Det rapporteres om jordkonflikter mellom hazaraer og pashtunere i Dai Kundi-provinsen, men også i Kabul og i områder av Balkh, Helmand og Kandahar. Taliban har beordret hazaraer om å forlate hus og eiendommer med få dagers frist, og uten mulighet til rettslig prøving. I Dai Kundi skal flere enn 2800 hazaraer være fordrevet. De fikk ikke med seg verken eiendeler eller avlinger (Human Rights Watch 2021b; internasjonal kilde 2022). Også FNs generalsekretær (UN Secretary-General 2022, s. 8) viser til troverdige rapporter om at hazaraer har blitt fordrevet fra sine eiendommer, og at dette er tilrettelagt og tolerert av de facto-myndighetene.

Det spekuleres i om dette kan være et forsøk fra Talibans side på å belønne egne krigere, og demme opp for misnøye i egne rekker. Ifølge en lokal analytiker handler saken om at hazaraer urettmessig fikk jord under Karzai-administrasjonen. Dette bestrides av hazaraene, som hevder at de har hatt jorden i flere generasjoner (afghansk analytiker 2022; Rasmussen & Amiri 2021).

5.5 Kvinners situasjon

Det er ingen tvil om at jenter og kvinners situasjon er vesentlig endret og forverret etter Talibans maktovertakelsen. Kildene som Landinfo lener seg på er samstemte om dette. Det er relativt mye åpent tilgjengelig informasjon om kvinners situasjon, og all informasjon peker i samme retning. Kvinners situasjon vies derfor begrenset med plass og oppmerksomhet i dette temanotatet.

Kvinner er bekymret for at rettighetene de har tilkjempet seg i løpet av de to siste tiårene undergraves. Det er begrensninger i kvinners adgang til deltakelse i offentlig og politisk liv, innskrenkninger i muligheten til å ha lønnet arbeid, begrensninger i bevegelsesfrihet og krisesentre legges ned. Kort tid etter maktovertakelsen, i september 2021, la Taliban ned Ministry of Women's Affairs. Mange kvinneaktivister har forlatt Afghanistan eller lever i skjul i landet (UN Secretary-General 2022, s. 4; United Nations High Commissioner for Human Rights 2022, s. 9).⁷

En relativt stor andel av kvinnene som tidligere var yrkesaktive, er henvist tilbake til hjemmet. Kvinnelige advokater og dommere har i realiteten fått yrkesforbud (UN Secretary-General 2022). Ministry of Virtue and Prevention of Vice kom 27. desember 2021 med et direktiv om at kvinner som reiser lengre enn 72 km må

⁷ Enkelte har valgt å forbli i landet. Kvinneaktivist Mahbouba Seraj fikk tilbud om å reise, men valgte å bli i landet. Begrunnelsen er at afghanske kvinner trenger en stemme. «Jeg er bekymret for kvinner, men mest bekymret er jeg for Afghanistan», sier hun (Clover Films 2021).

være ledsaget av et nært mannlig familiemedlem. Dersom hun reiser alene, bør hun ikke tilbys offentlig transport (BBC News 2021a).

Det er troverdige rapporter om at kvinner som protesterer i det offentlige rom bortføres. FN melder at kvinner som deltar i demonstrasjoner senere kan bli pågrepet i sine hjem. Dette skaper et klima av stor frykt og usikkerhet (United Nations 2022b).

I forbindelse med en demonstrasjon i hovedstaden Kabul i januar 2022, forsvant seks kvinner. Det har vært stor internasjonal oppmerksomhet rundt de savnede kvinnene. Den 13. februar 2022 meldte UNAMA på Twitter (som gjengitt i Al Jazeera 2022b) at kvinnene og deres slektninger var løslatt av de facto-myndighetene. Det foreligger ikke offentlige uttalelser fra kvinnene om omstendighetene rundt bortføringene, eller om hvem som var ansvarlig for å ha bortført dem

5.5.1 Jenters skolegang

Afghanske jenters tilgang til skolegang utover 6. klasse har vært et viktig tema for det internasjonale samfunnet. Det har kommet motstridende signaler fra Taliban om dette spørsmålet, og det er antagelig ulike syn på dette innad i Taliban (se Landinfo 2021, s. 19-20). Mens ungdomsskoler for gutter åpnet 18. september 2021, forble de fleste ungdomsskoler for jenter stengt, med unntak av enkelte provinser (Human Rights Watch 2022).⁸

Talsmann Zabiullah Mujahid sa på en pressekonferanse 15. januar 2022 at alle jenter skulle få tilgang til skolegang etter persisk nyttår, den 21. mars. Forutsetningen er at undervisningen foregår kjønnssegregert. Det er ikke tilstrekkelig å ha ulike klasserom, gutter og jenter må være i ulike bygninger. Det er derfor et spørsmål om økonomi og ressurser, ifølge Mujahid (Al Jazeera 2022d). Tilgang på kvinnelige lærere er også en utfordring, særlig i de områdene hvor Taliban har sagt opp alle kvinner i offentlige stillinger (Human Rights Watch 2022). Ifølge analytiker Timor Sharan (Nansen Fredssenter et al. 2022) har 18 provinser (av totalt 34 provinser) åpnet for at jenter kan gå på skole utover 6. klasse. Den 27. februar 2022 meldte afghanske medier at alle offentlige universiteter hadde åpnet - for både menn og kvinner. Jenter tilbys undervisning i segregerte klasser (Hasan 2022; Al Jazeera 2022e).

⁸ Afghanistan Analysts Network (AAN) har i perioden fra 26. januar til 7. februar 2022 publisert tre artikler om afghanske skoler etter maktovertakelsen. Spørsmål som de søker svar på er hvem som går på skole, Talibans holdninger til jenters skolegang, og hvordan Talibans holdninger har endret seg fra 1990-tallet til i dag. Artiklene ligger åpent tilgjengelig på AANs hjemmeside <https://www.afghanistan-analysts.org/en/>.

6 Den humanitære krisen

Ifølge tall som UNHCR (2022, s. 1) presenterte i februar 2022 står Afghanistan overfor en økonomisk kollaps. Mer enn halvparten av befolkningen lever med matusikkerhet, og innen midten av 2022 kan 97 prosent av den afghanske befolkningen være under fattigdomsgrensen. Om lag 3,5 millioner afghanere er internt fordrevet.

Under forrige regime var 75 prosent av statens utgifter dekket av bistandsmidler (Bolle 2022). Co-Director i Afghanistan Analysts Network, Kate Clark, påpeker at Taliban visste hva de økonomiske konsekvensene av maktovertakelsen ville bli; store kutt i bistanden og innføring av sanksjoner. De var godt kjent med at deres maktovertakelse ville ramme den afghanske befolkningen hardt, men det stoppet dem ikke (Nansen Fredssenter et al. 2022). Human Rights Watch (2022) skriver i sin årsrapport for Afghanistan at Talibans maktovertakelse førte til at Afghanistan gikk fra en humanitær krise til en humanitær katastrofe.

FN ba i januar 2022 om 4,4 milliarder USD for å dekke de humanitære behovene i Afghanistan. Dette er det største bidraget FN noen gang har bedt om. Ifølge FNs nødhjelpssjef Martin Griffith kan konsekvensene bli enorme dersom hjelpen uteblir. Griffith er særlig bekymret for at en million barn risikerer alvorlig underernæring (United Nations 2022a). Ifølge en internasjonal organisasjon kommer det nå humanitær hjelp inn til landet, og den når ut til tidligere utilgjengelige områder. Men hjelpen er ikke tilstrekkelig til å snu den humanitære krisen, eller forhindre en ytterligere forverring av den økonomiske situasjonen (internasjonal organisasjon, e-post 2022).

6.1 Økonomisk kollaps og sanksjoner

Den humanitære og økonomiske krisen har rammet hele den afghanske befolkningen, også de som tidligere tilhørte middelklassen, forretningsmenn og tidligere statsansatte. Ifølge forsker Arne Strand ved CMI (som gjengitt i Bolle 2022) er problemet at økonomien har stanset opp – folk får ikke lønn, derfor har de ikke penger til å betale for varer fra bøndene. Bankvesenet fungerer ikke, og det er begrenset hvor mye afghanere kan ta ut i kontanter. Dermed er det svært vanskelig for det private næringslivet å komme i gang igjen.

Strand tar til orde for at verdenssamfunnet må normalisere forholdet til Taliban. Det er lettet noe på en del av sanksjonene mot Taliban, blant annet vedtok FNs sikkerhetsråd en resolusjon i desember 2021 som unntar humanitær hjelp fra sanksjonene (Bolle 2022).

Den prekære humanitære situasjonen i landet forklares av en del vestlige analytikere som resultat av Talibans vanstyre. Generalsekretær Bernt Apeland i Norges Røde Kors (som gjengitt i Johnsen & Oddestad 2022) sier til VG i telefonsamtale fra Kabul at ansvaret ligger på vestlige aktører som USA, EU og

Norge. Apeland opplyser at embargo mot pengetransaksjoner til Afghanistan også rammer hjelpeorganisasjoner som skal betale for mat, medisiner og betale lønn til sine ansatte. Apeland forteller videre at de benytter agenter som fysisk frakter penger inn i landet. Det er ingen tvil om at dette kan legge til rette for en uformell skyggeøkonomi som fremmer korrupsjon og undergraver myndighetenes kontroll med økonomien.

6.2 Et helsevesen under sterkt press

Mange leger og sykepleiere har forlatt landet. Sykehus mangler helsepersonell, medisiner og utstyr. Forsyningen av vann og strøm er ustabil. Helsepersonellet som fortsatt går på jobb, vet ikke om, eller når, de får lønn. Den eksterne finansieringen av sykehusene har stoppet opp. Selv om det de siste månedene har kommet inn noe økonomisk hjelp og medisiner, er det ikke tilstrekkelig. Det er stor bekymring for at en stor del av helsetjenesten må stenge i løpet av kort tid (France 24 2021; internasjonal organisasjon 2022; Zucchini & Padshah 2022).

Den humanitære krisen forverrer presset på helsetjenesten; det er stadig flere pasienter med akutt underernæring som trenger helsehjelp. Ifølge Redd Barna (som gjengitt i Zucchini & Padshah 2022) er antallet kritisk underernærte barn doblet etter maktovertakelsen. Presset på sykehusene forsterkes av at det er utbrudd av kolera, meslinger, polio, malaria og denguefeber.

I tillegg er Afghanistan inne i en fjerde bølge av covid-19. Pr. 31. januar 2022 hadde Afghanistan registrert 7417 dødsfall som følge av covid. Vaksineringsen går langsomt, i januar 2022 ble om lag 115 000 personer vaksinert. Isolasjonen av Afghanistan etter Talibans maktovertakelse har antagelig bidratt til å begrense spredningen. Mens inntil 20 afghanere døde hver dag under forrige bølge, er det nå ett eller to dødsfall daglig. En lege spekulerer i om dette kan skyldes at testkapasiteten er begrenset, eller om det er slik at afghanere er så overveldet over alt det andre de har å stri med at de unnlater å søke behandling for covid (Health Cluster, WHO 2022; Zucchini & Padshah 2022).

7 Referanser

7.1 Skriftlige kilder

- Adili, Ali Yawar (2022, 17. januar). *A Community Under Attack: How successive governments failed west Kabul and the Hazaras who live there*. Kabul: Afghanistan Analysts Network. Tilgjengelig fra <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/war-and-peace/a-community-under-attack-how-successive-governments-failed-west-kabul-and-the-hazaras-who-live-there/> [lastet ned 23. februar 2022].
- Al Jazeera (2022a, 11. februar). Afghanistan: Two foreign journalists released after detention. *Al Jazeera*. Tilgjengelig fra <https://www.aljazeera.com/news/2022/2/11/two-foreign-journalists-on-assignment-for-un-detained-in-kabul> [lastet ned 25. februar 2022].
- Al Jazeera (2022b, 13. februar). Missing Afghan women activists released: UN. *Al Jazeera*. Tilgjengelig fra <https://www.aljazeera.com/news/2022/2/13/four-missing-afghan-women-activists-released-by-authorities> [lastet ned 25. februar 2022].
- Al Jazeera (2022c, 19. januar). Taliban arrests fighter who shot dead Hazara woman at checkpoint. *Al Jazeera*. Tilgjengelig fra <https://www.aljazeera.com/news/2022/1/19/taliban-arrest-fighter-who-shot-dead-hazara-woman-at-checkpoint> [lastet ned 22. februar 2022].
- Al Jazeera (2022d, 17. januar). Taliban says all Afghan girls will be back in school by March. *Al Jazeera*. Tilgjengelig fra <https://www.aljazeera.com/news/2022/1/17/taliban-says-will-open-all-schools-for-girls-across-country> [lastet ned 18. februar 2022].
- Al Jazeera (2022e, 26. februar). Afghan public universities reopen with gender segregated classes. *Al Jazeera*. Tilgjengelig fra <https://www.aljazeera.com/news/2022/2/26/afghan-main-universities-reopen-but-few-women-return> [lastet ned 2. mars 2022].
- Anker, Nils (2022, 4. februar). Seierherrene. *Dagens Næringsliv*. Tilgjengelig fra <https://www.dn.no/magasinet/reportasje/afghanistan/taliban/krig/seierherrene/7-1-8kstep6gw> [lastet ned 14. februar 2022].
- Baczko, Adam (2021, 26. oktober). *How the Taliban Justice System Contributed to their Victory in Afghanistan*. New York: Social Science Research Council. Tilgjengelig fra <https://items.ssrc.org/insights/how-the-taliban-justice-system-contributed-to-their-victory-in-afghanistan/> [lastet ned 4. mars 2022].
- BBC News (2021a, 27. desember). Afghanistan's Taliban ban long-distance road trips for solo women. *BBC News*. Tilgjengelig fra <https://www.bbc.com/news/world-asia-59800113> [lastet ned 18. februar 2022].
- BBC News (2021b, 25. september). Afghanistan: Taliban hang bodies as warning in city of Herat. *BBC News*. Tilgjengelig fra <https://www.bbc.com/news/world-asia-58691824> [lastet ned 22. februar 2022].
- Beale, Jonathan (2021, 13. august). Afghanistan: How the Taliban gained ground so quickly. *BBC News*. Tilgjengelig fra <https://www.bbc.com/news/world-asia-58187410> [lastet ned 18. februar 2022].
- Biljert, Martine van (2021a, 17. august). *Afghanistan Has a New Government: The country wonders what the new normal will look like*. Kabul: Afghanistan Analysts Network. Tilgjengelig fra <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/war-and-peace/afghanistan-has-a-new-government-the-country-wonders-what-the-new-normal-will-look-like/> [lastet ned 18. februar 2022].
- Biljert, Martine van (2021b, 7. oktober). *The Taleban's Caretaker Cabinet and other Senior Appointments*. Kabul: Afghanistan Analysts Network. Tilgjengelig fra <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/political-landscape/the-talebans-caretaker-cabinet-and-other-senior-appointments/> [lastet ned 1. mars 2022].

- Bolle, Tor Aksel (2022, 14. januar). Økonomisk kollaps i Afghanistan: – Trenger mer enn nødhjelp. *Bistandsaktuelt*. Tilgjengelig fra <https://www.bistandsaktuelt.no/afghanistan-humanitaere-kriser-utenrikspolitikk/okonomisk-kollaps-i-afghanistan-trenger-mer-enn-nodhjelp/283515> [lastet ned 18. februar 2022].
- Brustad, Line (2022, 25. januar). Han er budbringeren. *Dagbladet*. Tilgjengelig fra <https://www.dagbladet.no/nyheter/han-er-budbringeren/75211109> [lastet ned 24. februar 2022].
- Clover Films. (2021). Afghanistan - life and death under the Taliban [film]. *Clover Films*. Tilgjengelig via <https://tv.nrk.no/program/KOID24003021> [lastet ned 14. februar 2022].
- Crawford, Alex (2022, 7. februar). Afghanistan: Inside prison where children as young as 12 are held and female governor has vanished. *Sky news*. Tilgjengelig fra <https://news.sky.com/story/afghanistan-inside-prison-where-children-as-young-as-12-are-held-and-female-governor-has-vanished-12534928> [lastet ned 21. februar 2022].
- Dagsavisen (2022, 19. februar). Afghanistans turbulente halvår med Taliban ved makten. *Dagsavisen*. Tilgjengelig fra <https://www.dagsavisen.no/nyheter/verden/2022/02/19/afghanistans-turbulente-halvar-med-taliban-ved-makten/> [lastet ned 23. februar 2022].
- EASO, dvs. European Asylum Support Office (2022, januar). *Afghanistan. Country focus*. Valletta: EASO. Tilgjengelig fra https://coi.euaa.europa.eu/administration/easo/PLib/2022_01_EASO_COI_Report_Afghanistan_Country_focus.pdf [lastet ned 1. mars 2022].
- Ershad, Alijani (2021, 14. september). No, photos circulating on social media do not show the new head of Afghanistan's central bank. *France 24*. Tilgjengelig fra <https://observers.france24.com/en/asia-pacific/20210917-no-photos-circulating-on-social-media-do-not-show-the-new-head-of-afghanistan-s-central-bank> [lastet ned 28. februar 2022].
- France 24 (2021, 8. november). Afghanistan's health system on the brink as Taliban confront a difficult winter. *France 24*. Tilgjengelig fra <https://www.france24.com/en/asia-pacific/20211108-afghanistan-s-health-system-on-the-brink-as-taliban-confront-a-difficult-winter> [lastet ned 24. februar 2022].
- Gall, Carlotta (2021, 23. september). New Taliban Guidelines Stir Fear About the Future of Press Freedom. *The New York Times*. Tilgjengelig fra <https://www.nytimes.com/2021/09/23/world/asia/taliban-media-guidelines-afghanistan.html> [lastet ned 23. februar 2022].
- Gannon, Kathy (2021, 23. september). Taliban official: Strict punishment, executions will return. *AP News*. Tilgjengelig fra <https://apnews.com/article/religion-afghanistan-kabul-taliban-22f5107f1dbd19c8605b5b5435a9de54> [lastet ned 22. februar 2022].
- Gibson-Neff, Thomas, Goldbaum, Christina & Rahim, Najim (2022, 4. mars). Taliban Search Operation Echoes Resented U.S. Tactics. *The New York Times*. Tilgjengelig fra <https://www.nytimes.com/2022/03/02/world/asia/afghanistan-taliban-resistance.html> [lastet ned 7. mars 2022].
- Giustozzi, Antonio (2021, 23. september). Behind the scenes of Taliban's internal power struggle. *World Politics Review*. Tilgjengelig fra <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/29982/the-intra-taliban-struggle-over-control-of-afghanistan-s-government> [lastet ned 21. februar 2022].
- Giustozzi, Antonio (2022, 4. januar). *The Taliban's Homemade Counterinsurgency*. London: RUSI. Tilgjengelig fra <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/talibans-homemade-counterinsurgency> [lastet ned 21. februar 2022].
- Gul, Ayaz (2021, 19. oktober). US-Wanted Taliban Leader Praises Suicide Bombers, Doles Out Rewards to Heir. *Voice of America*. Tilgjengelig fra <https://www.voanews.com/a/us-wanted-taliban-leader-praises-suicide-bombers-doles-out-rewards-to-heirs-/6277407.html> [lastet ned 21. februar 2022].

- Hasan, Waheeda (2022, 27. februar). Students concerned with shortage of Public University Professors. *TOLO News*. Tilgjengelig fra <https://tolonews.com/afghanistan-176898> [lastet ned 7. mars 2022].
- Hassan, Sharif (2021, 8. november). "Everything Changed Overnight": Afghan Reporters face an intolerant regime. *The New York Times*. Tilgjengelig fra <https://www.nytimes.com/2021/09/11/world/afghanistan-journalists-reporters.html> [lastet ned 11. februar 2022].
- Health Cluster, WHO (2022, 26. februar). *Afghanistan Health Cluster Bulletin, January 2022*. Genève: WHO. Tilgjengelig fra https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/afg_health_cluster_bulletin_2022_jan.pdf [lastet ned 26. februar 2022].
- Human Rights Watch (2021a, november). "No Forgiveness for people like you". *Executions and Enforced Disappearances in Afghanistan under the Taliban*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra https://www.hrw.org/sites/default/files/media_2021/11/afghanistan1121_web.pdf [lastet ned 23. februar 2022].
- Human Rights Watch (2021b, 22. oktober). *Taliban Forcibly evict minority shia*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2021/10/22/afghanistan-taliban-forcibly-evict-minority-shia> [lastet ned 24. februar 2022].
- Human Rights Watch (2022). *Afghanistan. Events of 2021*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/afghanistan> [lastet ned 21. februar 2022].
- Jadoon, Amira, Sayed, Abdul & Mines, Andrew (2022). The Islamic State Threat in Taliban Afghanistan: Tracing the Resurgence of Islamic State Khorasan. *CTC Sentinel*, 15(1). Tilgjengelig fra <https://ctc.usma.edu/the-islamic-state-threat-in-taliban-afghanistan-tracing-the-resurgence-of-islamic-state-khorasan/> [lastet ned 1. mars 2022].
- Johnsen, Alf Bjarne & Oddestad, Gisle (2022, 27. januar). Pengekrise i Kabul: Står ikke på Taliban, men på USA, EU og Norge. *VG*. Tilgjengelig fra <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/JxG8d6/pengekrise-i-kabul-staar-ikke-paa-taliban-men-paa-usa-eu-og-norge> [lastet ned 23. februar 2022].
- Johnsen, Nilas & Mikalsen, Helge (2021, 21. oktober). Afghanistans ambassadør: Vesten skylder oss en avtale. *VG*. Tilgjengelig fra <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/x8edMR/afghanistans-ambassadoer-vesten-skylder-oss-en-avtale> [lastet ned 21. februar 2022].
- Johnsen, Nilas (2022, 26. januar). Kai Eide etter Taliban-møte: Advarer mot uenighet innad i Taliban. *VG*. Tilgjengelig fra <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/a7k97L/kai-eide-etter-taliban-moete-advarer-mot-uenighet-innad-i-taliban> [lastet ned 26. januar 2022].
- Keath, Lee (2021, 16. november). Despite mistrust, Afghan Shiites seek Taliban protection. *AP News*. Tilgjengelig fra <https://apnews.com/article/afghanistan-islamic-state-group-taliban-kabul-race-and-ethnicity-8c81cda1748fe0fc92224317a7adf92b> [lastet ned 23. februar 2022].
- Korpar, Lora (2022, 2. november). Taliban Says It Released Detained UN Journalist Andrew North, Others. *Newsweek*. Tilgjengelig fra <https://www.newsweek.com/taliban-says-it-released-detained-un-journalist-andrew-north-others-1678521> [lastet ned 22. februar 2022].
- Landinfo (2017, 19. september). *Nettverk*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2018/03/Afghanistan-Nettverk-19092017.pdf> [lastet ned 16. februar 2022].
- Landinfo (2021, 2. september). *Talibans maktovertakelse*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2021/09/Landinfo-temanotat-Afghanistan-Talibans-maktovertakelse-02092021.pdf> [lastet ned 24. februar 2022].
- Nansen Fredssenter, Chr. Michelsens Institute, PRIO & Afghanistankomiteen (2022, 22. februar). *The Taliban Oslo Visit: Now what?* YouTube. Tilgjengelig fra <https://www.youtube.com/watch?v=IiM9yNPP6-c> [lastet ned 4. mars 2022].

- NTB (2021, 16. august). Afghanistan-kjenner: Seireren kom nok som et sjokk på Taliban. *Forskning.no*. Tilgjengelig fra <https://forskning.no/krig-og-fred-ntb/afghanistan-kjenner--seieren-kom-nok-som-et-sjokk-pa-taliban/1898992> [lastet ned 18. februar 2022].
- O'Donnell, Lynne (2022, 10. februar). Former Afghan VP: We will resist until our aim is achieved. *Foreign Policy*. Tilgjengelig fra <https://foreignpolicy.com/2022/02/10/afghanistan-taliban-resistance-amrullah-saleh/> [lastet ned 8. mars 2022].
- Qaane, Ehsan (2022, 7. mars). *Regime Change, Economic Decline and No Legal Protection: What has happened to the Afghan media?* Kabul: Afghanistan Analysts Network. Tilgjengelig fra <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/rights-freedom/regime-change-economic-decline-and-no-legal-protection-what-has-happened-to-the-afghan-media/> [lastet ned 8. mars 2022].
- Rabe, Thea (2021, 5. oktober). *Talibans største trussel er Taliban selv*. Oslo: Sosiologen. Tilgjengelig fra <https://sosiologen.no/intervju/talibans-storste-trussel-er-taliban-selv/> [lastet ned 23. februar 2022].
- Rasa, Mohammad Shaker (2021, 18. oktober). Taliban Fighters Collect Blood Money in Ghor Province. *Hashte Subh*. Tilgjengelig fra <https://8am.af/eng/taliban-fighters-collect-blood-money-in-ghor-province/> [lastet ned 22. februar 2022].
- Rasheed, Zaheena, Ibrahim, Arwa & Siddiqui, Usaid (2021, 17. august). Taliban offers amnesty, promises women's rights and media freedom. *Al Jazeera*. Tilgjengelig fra <https://www.aljazeera.com/news/2021/8/17/evacuation-flights-resume-as-biden-defends-afghanistan-pullout> [lastet ned 10. februar 2022].
- Rasmussen, Sune Engel & Amiri, Ehsanullah (2021, 30. september). Taliban Evict Hazara Shiite Muslims From Villages, Rewarding Loyalists. *The Wall Street Journal*. Tilgjengelig fra <https://www.wsj.com/articles/taliban-evict-hazara-shiite-muslims-from-villages-rewarding-loyalists-11633009762> [lastet ned 24. februar 2022].
- Reporters Without Borders (2021, 20. desember). Since the Taliban takeover, 40% of Afghan media have closed, 80% of women journalists have lost their jobs. *Reporters Without Borders*. Tilgjengelig fra <https://rsf.org/en/news/taliban-takeover-40-afghan-media-have-closed-80-women-journalists-have-lost-their-jobs> [lastet ned 1. mars 2022].
- Røst, Espen (2021, 21. september). Eks-diplomat om Afghanistan-dilemma: Vi må nok svelge noen kameler nå. *Bistandsaktuell*. Tilgjengelig fra <https://www.bistandsaktuell.no/afghanistan-helse-humanitaere-kriser/eks-diplomat-om-afghanistan-dilemma-vi-ma-nok-svelge-noen-kameler-na/113429> [lastet ned 16. februar 2022].
- Siddique, Abubakar (2021, 22. oktober). Taliban Wages Deadly Crackdown On Afghan Salafists As War With IS-K Intensifies. *RFE/RL's Radio Azadi*. Tilgjengelig fra <https://gandhara.rferl.org/a/taliban-crackdown-salafis-islamic-state-khorasan/31524687.html> [lastet ned 16. februar 2022].
- Siddique, Abubakar (2022, 17. januar). Afghanistan's Embassies Remain In Limbo As Most Staff Still Loyal To Toppled Government. *Gandhara*. Tilgjengelig fra <https://gandhara.rferl.org/a/afghan-embassies-taliban-limbo/31657924.html> [lastet ned 23. februar 2022].
- Trofimov, Yaroslav & Shah, Saeed (2021, 3. oktober). Kabul Faces Blackout as Taliban Don't Pay Electricity Suppliers. *The Wall Street Journal*. Tilgjengelig fra <https://www.wsj.com/articles/kabul-faces-blackout-as-taliban-dont-pay-electricity-suppliers-11633257932> [lastet ned 1. mars 2022].
- UN Secretary-General (2022, 28. januar). *The situation in Afghanistan and its implications for international peace and security*. New York: UN General Assembly. Tilgjengelig fra https://unama.unmissions.org/sites/default/files/sg_report_on_afghanistan_january_2022.pdf [lastet ned 10. februar 2022].

- UNHCR (2022, februar). *Guidance note on the International Protection needs of people fleeing Afghansitan*. Genève: UNHCR. Tilgjengelig fra <https://www.ecoi.net/en/file/local/2067833/61d851cd4.pdf> [lastet ned 23. februar 2022].
- United Nations (2022a, 11. januar). Afghanistan: UN launches largest single country aid appeal ever. *UN News*. Tilgjengelig fra <https://news.un.org/en/story/2022/01/1109492> [lastet ned 21. februar 2022].
- United Nations (2022b, 1. februar). Six women's rights activists still missing in Afghanistan. *UN News*. Tilgjengelig fra <https://news.un.org/en/story/2022/02/1111012> [lastet ned 18. februar 2022].
- United Nations (2022c, 24. februar). UN condemns brutal killing of eight polio workers in Afghanistan. *UN News*. Tilgjengelig fra <https://news.un.org/en/story/2022/02/1112612> [lastet ned 24. februar 2022].
- United Nations High Commissioner for Human Rights (2022, 12. januar). *Situation of human rights in Afghanistan, and technical assistance achievements in the field of human rights*. New York: UN Human Rights Council. Tilgjengelig fra https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/A_HRC_49_90_E.pdf [lastet ned 23. februar 2022].
- Yam, Marcus (2021, 23. august). As Afghans try to figure out Taliban's new rules, burqas are barometer of sorts. *Los Angeles Times*. Tilgjengelig fra <https://www.latimes.com/world-nation/story/2021-08-23/as-afghans-try-to-figure-out-talibans-new-rules-burqas-serve-as-a-barometer> [lastet ned 1. mars 2022].
- Wolasmal, Yama & Veum, Eirik (2022, 14. februar). «Fahim» ble trent av nordmenn til å kjempe mot Taliban – nå frykter han å bli drept. *NRK*. Tilgjengelig fra <https://www.nrk.no/urix/fahim-ble-trent-av-nordmenn-til-a-kjempe-mot-taliban--na-frykter-han-a-bli-drept-1.15851715> [lastet ned 14. februar 2022].
- Wolasmal, Yama & Zondag, Martin H. W. (2022, 25. januar). Taliban-toppen om vold mot kvinner - Våre soldater slår ikke uten rettergang. *NRK*. Tilgjengelig fra <https://www.nrk.no/norge/talibans-utenriksminister-avviser-at-kvinner-blir-slatt-uten-rettergang-1.15827048> [lastet ned 4. mars 2022].
- Zucchini, David & Padshah, Safiullah (2022, 6. februar). Afghanistan's Health Care System Is Collapsing Under Stress. *The New York Times*. Tilgjengelig fra <https://www.nytimes.com/2022/02/06/world/asia/afghanistans-health-care-system.html> [lastet ned 24. februar 2022].

7.2 Muntlige kilder

- Afghanistans ambassadør til Norge (2022). Møte i Oslo, 18. januar 2022.
- Afghansk analytiker (2022). E-post om situasjonen etter Talibans maktovertakelse, 13. februar 2022.
- Internasjonal kilde (2022). Digital møte om situasjonen etter maktovertakelsen, februar 2022.
- Internasjonal organisasjon (2022). Digitalt møte om situasjonen etter Talibans maktovertakelse, februar 2022 og e-post, februar og mars 2022.